

**Az Országos Környezetvédelmi Tanács állásfoglalása
a Balaton Kiemelt Térség Fejlesztési Programban foglaltak időszakos értékelésével
kapcsolatban**

Az Országos Környezetvédelmi Tanács (a továbbiakban: Tanács) a Balatoni Fejlesztési Tanács Titkárságának 2025. október 21-én kelt megkeresése alapján, a megkeresésében foglalt, a Balaton Kiemelt Térség Fejlesztési Programjának értékelésével kapcsolatban, a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény (a továbbiakban: Kvt.) 45. § (2) bekezdés b) pontjában biztosított jogkörében az alábbi állásfoglalást adja.

A Tanács üdvözli a Balaton Kiemelt Térség Fejlesztési Programjának és a kapcsolódó dokumentumoknak a felülvizsgálatát. Ezzel összefüggésben reményét fejezi ki, hogy a felülvizsgálat eredményeként a Balaton térségében a jelenleginél kiegyensúlyozottabb, a Balaton és térségének ökológiai terhelhetőségét maradéktalanul figyelembe vevő módosítások kerülnek kialakításra és érvényesítésre.

Megkeresésben foglalt anyagok szerint csoportosítva a Tanács főbb – alapvetően környezet-, illetve természetvédelmi szempontú – alapvető észrevételei a következők:

1. Helyzetelemzés és Koncepció dokumentumok

A Helyzetelemzésben szereplő legfrissebb adatok 2017-esek (néhány esetben 2018. évi). A COVID-19 során és azóta olyan jelentős demográfiai folyamatok (pl. a régióba költözés) és egyéb változások (pl. part menti építkezések, környezeti változások) történtek a térségben, hogy szerencsésebb lenne, ha a Koncepció, a Stratégia és az Operatív programok ezekre figyelemmel, ezekre reagálva készülnének el, illetve kerülnének felülvizsgálatra, aktualizálásra. Az értékelés tárgyát képező Koncepció pedig a COVID idején született, így az azóta sok tekintetben lezajlott visszarendeződést, illetve további fejlesztéseket, terheléseket nem tudja figyelembe venni.

A felvázolt jövőkép és a célrendszerben megjelenő újszerű elemek a Tanács részéről alapvetően üdvözölhetőek, bár a klímaváltozáshoz történő alkalmazkodás mellől hiányolja a reziliencia növelését célzó intézkedések szorgalmazását. Ugyanakkor „*A turisztikai termékek fejlesztésénél elsődleges prioritást a (...) túlfogyasztást nem generáló, (...) a tó és környezete természeti, ökológiai fenntarthatósági szempontjait érvényesítő fejlesztések*” szorgalmazása kifejezetten előnyös és még határozottabban érvényesítendő szempont. Érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy a Koncepcióban célként megjelölt „*magas minőségű környezet*” biztosítása csak a meglévő természeti rendszerek (és nem kizárólag a kiemelt oltalom alatt álló természeti értékek) megőrzésével lehetséges, és elsődlegesen a természeti környezet értendő alatta, csak ennek megóvása után, vagy vele egyidőben következzen a települési lakókörnyezet minőségének javítása.

Az 1. átfogó célhoz kapcsolódó jövőképben megfogalmazottak között (12. oldal), különösen a fejlesztési elképzelések fényében, erősnek tűnik a „*Természetes térség*” megfogalmazás, amely szóösszetétel egyébként egyéb hazai szakmai és tudományos anyagokban gyakorlatilag nem fordul elő (leszámítva néhány EU-s dokumentumból származó szó szerinti fordítást).

2. Stratégiai Program dokumentum

A megfelelő szemléletben megfogalmazott alapelvekkel részben ellentétesek a Stratégiai Program egyes intézkedései, pl. az 1.1. Vízgazdálkodás, vízügyi infrastruktúra-fejlesztés (17. oldal): „*Sürgető feladat az egyes árvízveszélyes patakok, patakmedrek kotrása, akadálymentesítése, tisztítása, záportározók kialakítása, átereszek, gátak kialakítása, rekonstrukciója, beszivárogtató felületek létesítése. A települések külterületén elsősorban a szőlőhegyek és az intenzív művelés alatt álló mezőgazdasági területek csapadékvíz-elvezetése igényel fejlesztést*”. A Tanács kiemelten felhívja a figyelmet a jó szerkezetű talaj, mint kiváló víztartó közeg előnyben részesítésének szorgalmazására a víz kérdéskör kihívásainak kezelésére, ennek része a térségben mezőgazdasággal foglalkozók és a szőlőhegyi ingatlanulajdonosok képzése, ösztönzése (akár pályázatok útján is) a csapadékvíz helyben tartására és hasznosítására az elvezetés helyett. A 2. prioritás részeként megfogalmazott „*erdősültség növelése*” csak alapos hatásvizsgálatot követően javasolt és legfeljebb olyan területeken, ahol a korábbi évszázadokban bizonyítottan erdőállomány volt, valamint nincsenek jelen fátlan élőhelyekhez kötődő védett növény- és állatfajok.

A Program különböző anyagrészei a természeti értékek közül sokat foglalkoznak a víztesttel, a nádasokkal, illetve az erdőkkel, ugyanakkor méltatlanul kevés szerepet kap a gyepek megőrzése, köztük pedig nemcsak a legelőként vagy kaszálóként hasznosított területek, hanem a szőlőhegyeken a művelt parcellák közé ékelődő, illetve őket övező száraz, felszáraz gyepterületek is kiemelt értékek hordozói.

A Stratégiai Program 27. oldal Talajvédelem címszó alatti bekezdés második mondata a következő: „*A tartós öntözés és a járművek hatására a talaj tömörödik, nem megfelelően lélegzik, leromlik a talajszerkezet, valamint megnő a lefelé szivárgó víz mennyisége, ami elősegíti a táplálékanyagok mélyebb rétegekbe vagy felszín alatti vízbe való kilúgozását.*”

A mondat üzenete hibás, mert a leromlott szerkezetű, tömődött talajrétegen a víz nem, vagy csak nagyon lassan szivárog át, vagyis nem nőhet meg a lefelé szivárgó víz mennyisége. Feltehetően szerkesztési hibáról van szó, amelyet indokolt lenne javítani.

3. Operatív program dokumentum

Az Operatív program 1.1. Vízgazdálkodás, vízügyi infrastruktúra-fejlesztés (15. oldal) intézkedései között szerepel a „*Mélyfékvésű, partmenti területek feltöltése*”, amelyek – eltérő információ hiányában – a Tanács feltételezése szerint egykor biztosan, jelenleg pedig potenciálisan vizes élőhelyeknek adtak, illetve adhatnak otthont, és az ott előforduló őshonos fajokon kívül mikroklíma-biztosító hatásuk miatt is fontosak lehetnek. A csapadékvíz-megtartást elsősorban ingatlanon belüli módszerekkel szükséges szorgalmazni, és csak másodsorban belterületi vízrendezéssel. Kérdés, hogy milyen célt szolgálna a Szolgáltatási kikötő létesítése. Szintén elgondolkodtató, hogy milyen scenáriókra készülnek az Operatív Program készítői, amikor a Balaton levezetőrendszerének korszerűsítése kerül szóba, hiszen az intézkedések inkább a vízhiánnyal összefüggő helyzetek kezelését szolgálnák. Ennek, és az elmúlt évtizedek tapasztalatainak fényében szintén megkérdőjeleződik „*A magas vízszint okozta káresemények megelőzése, kezelése, katasztrófavédelmi prevenció*” intézkedés

szükségessége. Tisztázandó, hogy a „*Regionálisan integrált monitoring rendszer kialakítása, fejlesztése, telephelyfejlesztés*” intézkedés milyen, az eddigiekhez képest új monitorozási tevékenységeket szolgálna, és a meglévők ellátásához létező telephelyek miért nem megfelelőek. A Balatonba torkolló kisvízfolyások túlnyomó része szélsőséges mértékű vízhiánnyal küzd az utóbbi években, és védképességük fejlesztése helyett a lakótelkeken és mezőgazdasági táblákon belüli beszivárogtatás, vízmegtartás szolgálhatna elsősorban a havária jellegű csapadékesemények pusztító hatásainak megelőzését. „*A mögöttes területek vízrendezése*”, illetve a „*Baltoni Szolidaritási Alap létrehozása az ökológiai fenntarthatóság szempontjából elengedhetetlen beruházások elszennvedői számára*” intézkedésekről azok kifejtésének hiányában nem tud álláspontot kialakítani a Tanács.

Az 1.2. Közüemi infrastruktúra fejlesztések között szereplő Ivóvízhálózat fejlesztése intézkedés végrehajtása tovább segítené a jelenleg még beépítetlen, vagy lakóövezetként nem használt területek (pl. szőlőhegyek) népességének növekedését és mint ilyen, kifejezetten káros folyamatokat indítana el környezet-, természet- és klímavédelmi, életterületi szempontból egyaránt. A 7.2. intézkedéscsoportban szereplő Szőlőhegyi alpinfrastruktúra fejlesztése emiatt fokozott óvatosságot igényel annak érdekében, hogy valóban a mezőgazdasági termelő (legeltetés, szőlő- és gyümölcsstermesztés) tevékenységeket szolgálja, és ne a lakóövezetté alakulást. A települési közvilágítási rendszerek korszerűsítésénél figyelembe kell venni, hogy közben csökkenjen a fényszennyezés és az élővilágra káros hullámhosszú fény. A „*Közvilágítás-korszerűsítésre fordított kifizetett támogatások értéke*” a Tanács álláspontja szerint nem értelmezhető eredményességi mutatóként. Egy projekt eredményességének mérésére pontosan azért szükséges adekvát indikátorok kidolgozása, hogy a pénzügyi ráfordítás hasznosulása objektíven mérhető legyen. A ráfordított összeg önmagában nem eredménymutató.

A 2. prioritással kapcsolatban kérdésként merült fel a Tanácsban, hogy az „*erdőgazdálkodáshoz kapcsolódó infrastruktúra fejlesztése*” nem fog-e a fahasználat jelenlegi mértékénél is fokozottabb erdőkiéléshez, az erdei élőhelyek leromlásának fokozódásához vezetni? A korábban megfogalmazott horizontális célok és a térség turisztikai vonzerejének növelése összeegyeztethetetlen az erdők gazdasági célú hasznosításának fokozásával. Hazánk több térségében tapasztaljuk az elmúlt években, hogy a turisták elpártolnak a vágásterek sivár látványát nyújtó településektől.

A Tanács a 2.1 pontban szereplő, „A védett területek hatékony kezeléséhez szükséges természetvédelmi igazgatás, területi jelenlét és természetvédelmi őrzés” célokat szolgáló intézkedést kifejezetten pozitívan értékeli.

A Tanács felhívja a figyelmet arra, hogy a balatoni vízpótlás (2.3 Erőforrásvédelem intézkedéscsomag e címet viselő eleme) kérdéskörét minden érintett tudomány- és szakterület, valamint társadalmi csoport hatékony és széleskörű bevonásával szükséges megvitatni már a szükségességének vizsgálatával kezdve, minden lehetséges opciót mérlegelve a kihívások kezelésére és csak ezt követően feltárva a vízpótlás lehetséges módjait, ismételten hangsúlyozva: már a koncepcionális fázisban. A vízpótlási lehetőségek mérlegelése mellett „*haladéktalanul meg kell kezdeni az infrastruktúra és a vízhasználók felkészítését a változó vízszintekre.*” (Honti et al. 2025 Hidrológiai Közlöny 105(1): 6–22).

Szemléletformálást szolgáló épületből, létesítményből a Tanács véleménye szerint már elegendő van már e tájban, ezek tartalma természetesen bővíthető és fejleszhető, azonban az újabbak építésére (pl. Balatoni Klíma Akadémia, Balatoni Ökomúzeum) tervezett forrásokat a

hajtóerők elleni küzdelem hatékonyabb módszereire javasoljuk allokálni. A 3.2 intézkedéscsomagban szereplő Térségspecifikus oktatási programok megvalósítását (pl. Balaton-tantárgy) üdvözli a Tanács. Ugyanakkor pl. A Veszprém-Balaton EKF 2023 program megvalósulását segítő közösségi és kulturális fejlesztések intézkedés már nem releváns. Felhívjuk a figyelmet arra, hogy számos intézkedés több prioritás alá sorolva is megtalálható az Operatív programban.

A 7.1 intézkedéscsoportot a Tanács javasolja kiegészíteni a magas minőségű és egészséges élelmiszert előállító, természetközeli gazdálkodást tanúsító védjegyek (pl. Madárbarát gazdaság, Nemzeti Parki Termék stb.) elterjedésének ösztönzésével.

Az egész Operatív program jellegében olyan, mintha az előkészítők kifejezetten valamennyi ágazat, szolgáltatás stb. tekintetében a „fejlesztés” szóval lefedhető tevékenységeket szedték volna csokorba, függetlenül attól, hogy azok esetlegesen egymással konkuráló elemeket tartalmaznak. Nem látjuk teljesen az összhangot a tervezett intézkedések és a jövőképpen szereplő horizontális célok között, így pl. a nevesített *„túlfogyasztást nem generáló, (...) a tó és környezete természeti, ökológiai fenntarthatósági szempontjait érvényesítő”* fejlesztéseknél. A dokumentumok nem használják ki a helyben élők, területtulajdonosok, gazdálkodók, és használók aktív bevonásával kiaknázzható mitigációs, adaptációs, és a rezilienciát növelő lehetőségeket. Különösen fontos lenne a széleskörű egyeztetés a *„Vízfelület-használat konszenzusos balatoni elveinek egységes meghatározása”* intézkedés megvalósítása során.

A Tanács az idei év során a Balatoni Vízparti Terv előkészítése során felhívta a figyelmet arra, hogy **a Balaton és térsége nem csupán turisztikai célpont, hanem egy rendkívül sérülékeny és védelmet igénylő természeti (ökológiai) rendszer is**, melynek igénybevétele során a természet védelmére vonatkozó követelmények érvényesítését kiemelten kell kezelni.

A Balaton és térsége fejlesztésében az ökológiai szempontok érvényesítése, illetőleg a természet helyreállítási projektek megvalósításának kiemelt hangsúlyt kell kapnia. A fejlesztések eredményességének mérésében az egyes projektek megvalósításának ára, a pénzbeli ráfordítás-összegek nem valós eredménymutatók, a tényleges állapotmegőrző-, javító indikátorok kidolgozása és alkalmazása lenne szükséges.

A Tanács a jelzi, hogy **amennyiben a Balaton Kiemelt Térség Fejlesztési Program és ahhoz kapcsolódó dokumentáció felülvizsgálata megtörténik, a felülvizsgált dokumentáció vizsgálatára és értékelésére nyitott.**

Budapest, 2025. november 25.

Országos Környezetvédelmi Tanács